

Kohtuasi C-745/19

Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1

Saabumise kuupäev:

10. oktoober 2019

Eelotsuse esitanud kohus:

Sofiyski rayonen sad (Sofia rajoonikohus, Bulgaaria)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

25. september 2019

Hagejad:

PH

OI

Kostja:

„Eurobank Bulgaria“ AD

Põhikohtuasja ese

Nõue tagasi maksta laenulepingust tuleneva muutuva intressimäära alusel arvutatud summa, mille olid tasunud kaks tarbijat, kelle väitel on kõnealune intressimäär kindlaks määratud ebaõiglase meetodi alusel, teise võimalusena maksta tagasi üks osa kõnealusest intressisummast.

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

Direktiivi 93/13 artikli 6 lõike 1 tõlgendamine seoses tarbijalepingus sisalduvate väidetavalt ebaõiglaste lepingutingimuste kohaldamata jätmise tagajärgedega tarbijalepingu nende osadele, mida väidetavalt ebaõiglased lepingutingimused vahetult ei puuduta.

Eelotsuse küsimused

1. Kas liikmesriigi kohus võib juhul, kui selgub, et ettevõtja ja tarbija vahel sõlmitud laenulepingus sisalduv lepingutingimus intressimäära ühepoolse muutmise kohta on ebaõiglane, lähtuda sellest, et lepingult tasuta tuleva intressi arvutamisel tuleb (hoolimata algses lepingus sisalduvast vastupidisest kokkuleppes) aluseks võtta laenusumma väljamaksmise kuupäeval kindlaks määratud intressimäär?
2. Kui esimesele küsimusele vastatakse eitavalt: Kas liikmesriigi kohus võib ebaõiglase lepingutingimuse olemasolu korral, mis ei määra lepingulist muutuvat intressimäära kindlaks õiguspärase meetodi alusel, intressi üldse välja mõista?
3. Kuidas mõjutab vastamist kahele esimesele küsimusele asjaolu, et laenu jooksva tagasimaksmise ajal andis tarbija nõusoleku kohaldada intressimäära kindlaksmääramise meetodit, mis ei sisalda ebaõiglasi lepingutingimusi?

Viidatud liidu õigusnormid ja kohtupraktika

Nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglase tingimuste kohta tarbijalepingutes (EÜT 1993, L 95, lk 29; ELT eriväljaanne 15/02, lk 288) artikli 6 lõige 1

Euroopa Kohtu 14. juuni 2012. aasta otsus Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, punkt 65)

Euroopa Kohtu 30. mai 2013. aasta otsus Asbeek Brusse ja de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341)

Viidatud riigisisised õigusnormid

Võlasuhete ja lepingute seadus (Zakon za zadalzhniata i dogovorite, edaspidi „ZDD“)

ZDD artikli 26 lõike 4 kohaselt ei too lepingu ühe osa tühisus kaasa lepingu tühisust, kui tühine osa asendatakse õigusnormidega kooskõlas oleva osaga või kui võib eeldada, et tehing oleks tehtud ka tühise osata.

ZDD artikli 365 kohaselt lõpetavad pooled alustatud kohtuvaidluse kompromissiga või hoiavad kohtuasja alustamise ära, tehes vastastikusi mööndusi; ZDD artikli 366 kohaselt on keelatud lepingu sõlmimine tühine, isegi kui pooled olid tühisuses üksmeelel.

Tarbijakaitse seadus (Zakon za zashtita na potrebitelite, edaspidi „ZZP“, kehtiv alates 10. maist 2006)

Artikkel 146. (1) Ebaõiglased lepingutingimused on tühised, välja arvatud juhul, kui nende suhtes on eraldi kokku lepitud.

(3) Asjaolu, et mõne lepingutingimuse suhtes on eraldi kokku lepitud, ei välista käesoleva peatüki kohaldamist ülejäänud lepingu suhtes.

(5) Ebaõiglaste lepingutingimuste olemasolu tarbijalepingus ei too kaasa lepingu tühisust, kui lepingut on võimalik jätkata nii, et see sisaldab ebaõiglasi tingimusi.

Artikkel 147. (1) Tarbijatele pakutavates lepingutes sisalduvad tingimused peavad olema koostatud selgelt ja arusaadavalt.

(2) Kui teatava lepingutingimuse tähenduse suhtes esineb kahtlusi, on kohaldatav tarbijale kõige soodsam tõlgendus.

Tarbijakrediidiseadus (Zakon za potrebitelskiya kredit, edaspidi „ZPK“, kehtiv alates 1. maist 2010)

Kõnealune seadus sisaldab teatavaid nõudeid tarbijakrediidilepingute kehtivusele, alates 2014. aasta juulist ka nõudeid, mis puudutavad laenuandja kasutatavat viitintressimäära kindlaksmääramise meetodit. Viidatud seaduse ülemineku- ja lõppsätete § 5 kohaselt ei kehti sätted aga tarbijakrediidilepingute suhtes, mis on sõlmitud enne selle seaduse jõustumist.

Tsiviilkohtumenetluse seadustik (Grazhdanski protsesualen kodeks, edaspidi „GPK“)

GPK artikkel 280 näeb ette, et apellatsioonikohtu otsuste peale, mis on vastuolus Varhoven kasatsioonien sadi (Bulgaaria kõrgeim kassatsioonikohus, edaspidi „VKS“) tõlgendusotsuste või kohtupraktikaga või Euroopa Liidu Kohtu otsustega, saab esitada kassatsioonkaebuse VKSile. Üldjuhul teeb VKS kohtuasjas ise otsuse ja saadab asja madalama astme kohtule uueks läbivaatamiseks ainult siis, kui on vaja teha menetlustoiminguid. Uueks läbivaatamiseks saatmise korral alustatakse menetlust kohtuotsuse tühistamise kaasa toonud õigusvastasest toimingust. Seaduste kohaldamist ja tõlgendamist puudutavad VKSi korraldused on kohtule, kellele saadetakse asi uueks läbivaatamiseks, siduvad.

Otsuses nr 92/9.9.2019 sedastas VKS, et asjaolu, et pangaga sõlmitud laenulepingus sisalduv lepingutingimus, mille kohaselt on laenu andval pangal pangasisese baasintressimäära muutumise korral õigus laenuintressimäära ühepoolselt muuta, on ZZP artikli 146 lõikest 1 tulenevalt tühine, ei muuda tühiseks samas lepingutingimuses kokku lepitud kohustust tasuda laenuintressi, mis koosneb lepingu allakirjutamise kuupäeval täpselt (protsentides) esitatud pangasisese baasintressimäära ja lepingulise riskimarginaali summast.

Ka otsuses nr 198/18.1.2019 – mis puudutas sarnast olukorda, kus laenulepingu tingimusega oli kindlaks määratud kahest osast – fikseeritud ja muutuvast osast – koosnev muutuv intressimäär, kusjuures muutuv intressimäär oli kindlaks

määratud panga sise-eeskirjade järgi ning intressimäär oli esitatud lepingu sõlmimise kuupäeval märgitud protsendina – leidis VKS, et panga nõudmisel intressimäära ühepoolset muuta ei saa. Selle asja saatis VKS siiski apellatsioonikohtule (teise astme kohus) uueks läbivaatamiseks, tehes ettekirjutuse, et asja uuel läbivaatamisel võetakse lepingu alusel tasuta tulevate laenumaksete suuruse tuvastamisel aluseks fikseeritud intressimäär, mis on asjaomases lepingutingimuses esitatud protsendina.

Asjaolude ja menetluse lühikokkuvõte

- 1 Maja ehitamise eesmärgil sõlmisid hagejad 16. oktoobril 2007 kostjaga laenulepingu summas 45 000 eurot, mis maksti välja kahes osas ja mille tagastamine oli ette nähtud 252 igakuise annuiteetmaksega.
- 2 Lepingu kohaselt oli hagejate tasutav aastaintress võrdne kostja poolt seda liiki laenude jaoks kindlaks määratud niinimetatud baasintressimääraga, millest oli maha arvatud 0,15%. Lepingu sõlmimise kuupäeval oli baasintressimäär 6,35%. Lepingus oli sõnaselgelt sätestatud, et panga baasintressimäär ei ole eraldi kokku lepitud ja selle muudatused on poolte jaoks viivitamatult siduvad.
- 3 Panga sise-eeskirjad näevad ette, et baasintressimäära määrab kindlaks eriomane osakond – aktiva ja passiva haldamise komitee. Sise-eeskirjad ei sisalda kindlat valemit baasintressimäära arvutamiseks, vaid nimetavad üksnes arvutamisel arvessevõetavad tegurid, määratlemata nende osakaalu.
- 4 Aktiva ja passiva haldamise komitee 24. mai 2008. aasta, 24. juuli 2008. aasta, 16. oktoobri 2008. aasta, 24. juuni 2011. aasta ja 24. oktoobri 2012. aasta otsustega muutus hagejatele antud laenu intressimäär, olles vastavalt 6,55%, 7,05%, 7,8%, 8,05% ja 7,8%. Alates 2012. aastast tasusid hagejad mõned laenumaksed hilinemisega.
- 5 Laenulepingu muutmiseks sõlmisid pooled 1. detsembril 2014 lisalepingu. Selles lepingus määrati laenujääk kindlaks vastavalt panga arvestustele ning laenuintressi arvutamise alusena nähti ette viitintressimäära, kuue kuu EURIBORi ja fikseeritud riskimarginaali summa. Samasisulised olid kaks järgmist lepingut, mis sõlmiti 26. mail 2015 ja 24. veebruaril 2017.

Põhikohtuasja poolte peamised argumendid

- 6 Hagejad paluvad tagasi maksta ajavahemikul 2. maist 2012 kuni 2. detsembrini 2014 tasutud intress, mille tasumiseks ei olnud nende hinnangul alust, kuna see oli kindlaks määratud ebaõiglaste lepingutingimuste alusel.
- 7 Hagejad leiavad, et nimetatud ajavahemikul tasutud intressisumma tuleb neile tervikuna tagasi maksta. Nõude põhjendamiseks märgivad nad, et pank kasutas intressimäära kindlaksmääramiseks ebaõiglast meetodit. Järelikult on lepingulist

intressimäära reguleeriv lepingutingimus tervikuna tühine ja alus laenult intressi maksmiseks puudub.

- 8 Teise võimalusena paluvad nad tagasi maksta summa, mis saadakse laenulepingus märgitud algse intressimäära kohaldamisel. Sellega seoses tuginevad nad Bulgaaria kohtupraktikas levinud seisukohale, mille kohaselt tuleb juhul, kui muutuva intressimäära kindlaksmääramise meetod on lepingus kokku lepitud ebaseaduslikult, kuid lepingus on laenusumma väljamaksmise kuupäeval kehtiv intressimäär sõnaselgelt märgitud protsendina, tuleb kõnealust lepingus protsendina märgitud intressimäära kohaldada lepingu kogu kehtivusajal.
- 9 Kostja väitel on lepingutingimuste suhtes eraldi kokku lepitud (küsimus, mille peab lahendama liikmesriigi kohus). Teise võimalusena märgib kostja, et lepingutingimused ei ole ebaõiglased.

Eelotsusetaotluse põhjenduse lühikokkuvõte

- 10 Käesolevas asjas võiks intressimäära muutmist käsitlev lepingutingimus olla ebaõiglane intressimäära muutmise eelduste aspektist, kuid intressimäära kindlaksmääramist lepingu sõlmimise kuupäeval silmas pidades ei tule seda pidada ebaõiglaseks. Kui eelotsusetaotluse esitanud kohus nõustuks kohtupraktikas levinud seisukohaga ja otsustaks, et laenulepingu suhtes on kohaldatav fikseeritud intressimäär, asendaks ta poolte tahte, kes leppisid sõnaselgelt kokku muutavas intressimääras, enda tahtega. Poolte tahte asendamist millegi muuga võiks iseenesest tõlgendada tarbija kahjustamisena.
- 11 Tegemist on konfliktiga kahe liidu õiguses tunnustatud õiguspõhimõtte vahel. Ühelt poolt peab kohus direktiivi 93/13 artikli 6 lõike 1 kohaselt jätma jõusse lepingu need osad, mida ebaõiglased lepingutingimused ei puuduta. See reegel tagab poolte lepinguvabaduse. Teiselt poolt esitab Euroopa Kohus kohtuotsustes Banco Espanol de Crédito (C-618/10) ja Asbeek Brusse ja de Man Garabito (C-488/11) liikmesriigi kohtule nõude asendada lepingupoolte õiguste vaheline formaalne tasakaal tegeliku tasakaaluga, selle nõude täitmiseks peab liikmesriigi kohus vabastama tarbija teda kahjustavate lepingutingimuste täitmise kohustusest.
- 12 Muutuva intressimääraga laenulepinguid käsitlevat Euroopa Kohtu praktikat on vaja täpsustada. Probleem tekib siis, kui intressimäär koosneb kahest osast – fikseeritud ja muutuvast osast, ja kui muutuv osa ei ole üldkehtiv börsiindeks, vaid laenuandja määrab selle kindlaks teatavate tegurite kogumi alusel. Sellistel juhtudel, mil muutuv osa ei põhine konkreetsel valemil ega selgelt määratletud osakaaluga objektiivsete tegurite kogumil, ei ole lepinguline intressimäär õigluse nõuetega kooskõlas.
- 13 Küsimus piirdub sellega, millised piirid poolte tahte asendamiseks on vastuvõetavad kahe nimetud põhimõtte alusel.

- 14 Peale selle tuleb kontrollida, kas on lubatav, et tarbija nõustub võimaliku ebaõiglase lepingutingimuse toimega, kui ettevõtjaga sõlmitud lepingut tagantjärele õiguspäraselt muudetakse, ja selle kontrolli raames tuleb vastata küsimusele, kas sellisest individuaalsest kokkuleppes tulenevalt langeb ära kohtu kohustus vabastada tarbija kohustusest täita võimalikku ebaõiglast lepingutingimust, mida oli tarbija algselt aktsepteerinud, kui tarbija on pärast individuaalseid läbirääkimisi ettevõtjaga, kellega on sõlmitud kehtiv ja toimiv leping, mis ei sisalda ebaõiglasi lepingutingimusi, nende tingimuste toimega nõustunud.
- 15 Lepingu selliste muudatuste puhul saavutavad pooled üldjuhul kokkuleppe kahe osa suhtes: juba tekkinud kohustuse suurus (mida puudutab võimaliku ebaõiglase lepingutingimuse toime) ja uus toimeviis laenust tulenevate kohustuse kindlaksmääramisel (millega seoses käesolevas asjas ebaõiglaste lepingutingimuste olemasolu väidet ei esitata). Küsitav on, kas ja kuidas puudutab ühe kokkuleppe (laenujäägi suuruse kindlaksmääramine) tühisus teise kokkuleppe (intressi arvutamise uue meetodi kindlaksmääramine) tühisust.
- 16 Küsimust, mis puudutab intressi kindlaksmääramise meetodit algselt ebaõiglaselt kokku lepitud muutuva intressimäära puhul, saab lahendada neljal moel.
- 17 Esiteks on võimalik, et kohus muudab intressi fikseeritud intressiks. See lahendus on aga vastuolus tarbija sõnaselge tahtega. Ainus võimalus, mis lubaks tarbijal saada turul soodsamast intressitasemest kasu, oleks see, et tarbija maksaks laenu ennetähtaegselt tagasi ja võtaks seejärel laenu mõnelt teiselt ettevõtjalt. See lahendus kätkeb endas ohtu, et majandustegevusega tegelev laenuandja eelistaks kasutada intressimuudatust reguleerivaid ebaõiglasi lepingutingimusi, kuna tarbijad, kes oma õiguste kaitseks nõuet ei esita, peaksid maksma kõrgemat intressi, samal ajal kui tarbijad, kes tuginevad ebaõiglastele lepingutingimustele, oleksid jätkuvalt kohustatud maksma intressi vähemasti lepingus algselt sätestatud määras. Sellega oleks tagatud ettevõtja kasum.
- 18 Teiseks oleks võimalik eeldada, et muutuva intressimäära muutmise meetodi määramist reguleerivate ebaõiglaste lepingutingimuste puhul oleks tarbija kohustatud tasuma vaid intressi fikseeritud osa. See võimalus vastaks poolte tahtele ja oleks kohtuotsustes Banco Espanol de Crédito (C-618/10) ja Asbeek Brusse ja de Man Garabito (C-488/11) kirjeldatud standardiga kõige enam kooskõlas: kohus ei asenda poolte tahet, vaid „kõrvaldab“ võimalikust ebaõiglasest lepingutingimusest puudutatud osa. See lahendus on vastuvõetav osas, milles see määrab ebaseaduslikult tegutsevale laenuandjale karistuse. Seda ei saa aga rakendada juhul, kui intressi fikseeritud osa on negatiivne, nagu käesoleval juhul $-0,15\%$.
- 19 Kolmandaks oleks võimalik eeldada, et tarbija ei pea olukorras, kus muutuv intressimäär on kindlaks määratud ebaõiglaste lepingutingimuste alusel, intressi üldse maksma. Sellel lahendusel on ebaausa ettevõtja jaoks kõige suuremal määral hoiatav toime. Teiselt poolt muudab see laenulepingu tasuta rahastamise

vahendiks. Selle lahenduse puhul on problemaatiline kohtu võimalus „vabastada“ teatavad isikud nende kohustuste täitmise kohustusest, kui kohus tegutseb selliste lepingutingimuste tühiseks tunnistamisel liiga liberaalselt.

- 20 Neljandaks on võimalik, et liikmesriigi kohus asendab ebaõiglaselt kokku lepitud muutuva intressimäära teatava intressiindeksiga, näiteks seadusjärgse intressi või keskmise turuintressiga, mida nõutakse sama suuruse ning sama tagatise ja sama tagasimaksetähtajaga laenu eest. See lahendus ei järgi üldse poolte tahet ja toob kaasa poolte tahte asendamise kohtu tahtega.
- 21 Küsimusel, mis puudutab ebaõiglasi lepingutingimusi sisaldava tarbijalepingu tagantjärele muutmise tagajärgi, võib eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul samuti olla mitu lahendust.
- 22 Esiteks tuleb kõne alla lahendus, et poolte kokkulepe asendada ebaõiglane lepingutingimus edaspidi tingimusega, mis ei ole ebaõiglane, ei muuda lepingu tühisust ebaõiglasest lepingutingimusest puudutatud osas. Sellise lahenduse korral ei oleks tarbija kasuks muudetud leping tarbijale siduv, kui muudatus seaks tarbija ebasoodsamasse olukorda kui olukord, milles tarbija oleks juhul, kui ebaõiglane lepingutingimus ei oleks lepingu kehtivuse ajal tarbija jaoks kordagi toimet avaldanud. See lahendus tugevdab ebaõiglaste lepingutingimuste õigusinstituudi karistuslikku ülesannet. Sellise reegli seadmine takistaks omakorda ettevõtjatel vabatahtlikult parandamast tarbijate olukorda ja looks eeldused kohtuvaidluste arvu suurenemiseks.
- 23 Teiseks oleks mõeldav, et ebaõiglasi lepingutingimusi sisaldava lepingu muutmine, millega tarbija avaldab oma valmisolekut kanda osa lepingu tagajärgi vastusooritusena selle eest, et leping viiakse seadusega kooskõlla, heastab tarbija jaoks ebasoodsad tagajärjed täielikult. See lahendus vastaks reeglile, et eraldi kokku lepitud lepingutingimused ei ole kunagi ebaõiglasel, samuti tahte autonoomia põhimõttele. See seaks aga vähem teavet omava poolte olukorda, kus ta võib oma huve pöördumatult kahjustada. Aktsepteeritav on aga eeldus, et kui tarbija sõnaselgelt avaldab, et selline ebaõiglane lepingutingimus on talle teada, siis tuleb lepingu selline heastamine kõne alla.
- 24 Kolmandaks võiksid lepingu muudatust käsitlevad kokkulepped, millega ebaõiglasi lepingutingimusi muudetakse, kehtima jääda, kuid seda siiski vaid osaliselt. Sellisel juhul peaks liikmesriigi kohus tuvastama, milline oleks olnud lepingu toime muudatuse tegemise kuupäevani juhul, kui ebaõiglasi lepingutingimusi ei oleks lepingus sisaldunud. Õiguspärase muutmislepingu jõustumise kuupäevast tuleks siiski kohaldada poolte tahet, millega ei ole seotud ebaõiglasel tingimused. Selline toimeviis on tasakaalus ja kaitseb nii poolte tahet kui ka tarbija huvi. Seda ei saaks aga rakendada, kui tuleks eeldada, et tarbija ei pea intressi üldse maksma, kuna algselt on sõlmitud laenuleping, mis sisaldab muutuva intressimäära kindlaksmääramise meetodit reguleerivaid ebaõiglasi lepingutingimusi.